

KULTUR

Aktivitet ved boligen til Tom Hagen. Forhåndsdom er ikke utelukkende et presseetisk anliggende, påpeker Runar Kristiansen.

Foto: Terje Pedersen/NTB scanpix

Politioperative valg og vurderinger kan bidra til stigmatisering av den siktede.

Forhåndsdomt?

RUNAR KRISTIANSEN

Høyskolelærer i journalistikk ved Høyskolen Kristiania

Leder for Advokatforeningens forsvarergruppe, Marius Dietrichson advarer i et intervju med TV 2 mot at Tom Hagen forhåndsdommes av mediene i Lørenskog-saken. Advokatens advarsel er selvsagt i utgangspunktet betimelig. Én ting er at det ikke bare er formuleringer og karakteristikk som kan bidra til å forhåndsdomme en siktet person, det er vel kjent gjennom flere saker i Pressens Faglige Utvalg at omfanget, altså det samlede volumet av mediedekning i seg selv kan virke forhåndsdommende. I Lørenskog-saken er medietrykket betydelig, og har vært det over lang tid.

Når det er sagt, kan det virke som om Dietrichsons kritikk av mediene i den aktuelle saken ikke treffer helt. Han mener mediene bidrar til å forhåndsdomme Tom Hagen ved å fortelle at han kjører en gammel bil, at det derigjennom fester seg et inntrykk av at han er påholden og således har motiv for å beskytte formuen sin mot ektefellen, og at han dermed kan oppfattes som skyldig etter siktelsen. Dette fremstår som et noe vidløftig eksempel på forhåndsdom.

Etter å ha fulgt dekningen i flere medier etter pågripelsen i forrige uke, har jeg litt vanskelig for å se at årsmo-

dellen på Hagens bil(er) har stått særlig sentralt. Hovedinntrykket er at redaksjonene, og da særlig de som bruker egne kommentatorer i dekningen, har vært særdeles påpasselige med å understreke at Hagen ikke på noen måte er dømt for det han anklages for i siktelsen, at han tvert om kan være uskyldig. Nettopp ulikhetene i beviskravene ved en varetektsfengsling og ved en eventuell domfellelse i hovedforhandling, har vært understreket gang på gang.

På samme måte er det nærmest notorisk referert til at Hagen ikke erkjenner straffskyld for påtalemyndighetens anklage.

Senest søndag publiserte NRK en sak der de utelukkende ser saken fra Tom Hagens side under tittelen «Flere ting som taler mot at han er gjerningsmann.»

Det etiske regelverket som redaktørstyrte medier i Norge følger, er forhåndsdom problematisert i Vær Varsomplakaten. Jeg tror det er riktig å si at temaet ligger langt fremme i hjernen hos alle som arbeider med kriminaljournalistikk og at den presseetiske bevisstheten på dette journalistiske feltet er sterkere enn noen gang. Eksempelvis er mange av de medieoppslagene vi så da Orderud-saken eksploderte i 1999, nærmest utenkelige i dag.

Begrepet forhåndsdom er forståelig nok uløselig knyttet til presseetikken. Men fenomenet er ikke frikoblet fra

andre profesjonsutøvelser. Dette glemmes av og til.

Det er påtalemyndighet og domstoler som har det utøvende ansvaret for rettsikkerhet når mennesker anklages for straffbare forhold.

Det er manges inntrykk at det knapt finnes et land på den nordlige halvkule der listen ligger lavere for å få varetektsfengslet en person enn i Norge. Ifølge Kriminalomsorgens siste årsstatistikk sitter hver fjerde innsatt i norske fengsler uten dom, i varetekt. I en slik kontekst er faren for forhåndsdom overhengende. Norsk varetektspraksis kritiseres da også jevnlig av internasjonale menneskerettighetsorganisasjoner og FN.

Etter den siste omdreiningen i Lørenskog-saken, har noen røster hevet seg og stilt spørsmål ved forholdsmessigheten av å pågripe 70 år gamle Tom Hagen mens han kjørte bil, og da med støtte fra Beredskapstroppen, en innsatsenhet som skal brukes mot terror og annen alvorlig kriminalitet. Likedan er det mulig å stusse ved grunnlaget for at han som siktet nødvendigvis måtte varetektsfengsles 18 måneder etter at politietterforskningen startet. Dette er politioperative valg og påtalemessige vurderinger som kan bidra til stigmatisering og omdømmemessig kriminalisering av den siktede.

Selv om det kan innvendes at det er en forsvarers åpenbare oppgave å så mulig tvil om grunnlaget for politiets tvangsinngrep, er det verdt å merke seg det Hagens advokat Svein Holden uttalte til mediene før fengslingsmøtet.

Ved en førstegangs fengsling for drap, hender det så og si aldri at påtalemyndigheten ikke får rettens medhold i fengsling. Hvis det var én eneste sak der en siktet ikke burde ha vært fengslet, var det denne, sa Holden. Hvorpå han la til at påtalemyndighetens grunnlag var syltynt. Svein Holden er ingen hvem som helst i norsk strafferett. Han har 12 års erfaring som påtalejurist, hvorav de fleste i den høyere påtalemyndighet. Han har aktorert den største kriminalsaken i fredstid i Norge, 22. juli-saken. Det Holden egentlig minner om, er at det er fullt mulig å forhåndsdomme også i politi og påtalemyndighet ved å benytte inngrep og metoder som ikke nødvendigvis er forholdsmessige.

Det er udelt positivt at Advokatforeningen bidrar til å opprettholde debatten om forhåndsdomming i mediene. Imidlertid må det være lov til å imøtese den dagen juriststanden, særlig innen påtalemyndighet og domstoler, kommer til erkjennelse om at forhåndsdom også er noe som angår dem og deres virke. Forhåndsdom er ikke utelukkende et presseetisk anliggende.

Det er fullt mulig å forhåndsdomme også i politi og påtalemyndighet.